

SAMMENDRAG

Mattilsynet vil utarbeide en såkalt positivliste over dyr som tillates framvist på sirkus. Dette er et oppdrag fra Landbruks- og matdepartementet som ledd i oppfølgingen av Stortingsmelding nr. 12 (2002-2003) om dyrehold og dyrevelferd i Norge, hvor en tar sikte på å innskrenke antall arter som tillates framvist på sirkus.

Begrepet sirkus kan i forbindelse med dette oppdraget tolkes som en omreisende forestilling med et eller flere dyr som vises frem i underholdningsøyemed, der fremvisningen går ut over en rent passiv tilstedeværelse av dyret, og der omgivelsene er tilpasset for å manipulere dyrets naturlige atferd i en bestemt og tilsiktet retning.

Norge har i dag fire sirkus med base i landet. I tillegg kommer sporadisk utenlandske sirkus på besøk. De norske sirkusene leier vanligvis inn utenlandske artister og eventuelle dyr for sesongen, i tillegg til sin faste stab. Alle sirkus som turnerer Norge i dag har dyrenumre i sitt program. Sirkusene selv mener bestemt at dyr er nødvendig for fortsatt drift. I enkelte land finnes imidlertid sirkus uten dyr.

I dag søker sirkusene som vil turnere i Norge, Mattilsynet om fremvisningstillatelse for dyr på sesongmessig basis, da fremvisning av dyr i utgangspunktet er forbudt etter dyrevernsloven. Det har vært forvaltningmessig praksis å gi dispensasjon fra forbudet for dyrearter som holdes som husdyr i Norge eller landet de kommer fra. Dette dreier seg om dyrearter som hund, katt og hest som holdes som tradisjonelle husdyr i Norge, men også blant annet kameldyr og indisk elefant. I forbindelse med indisk elefant i sirkus har det spesielt vært rettet oppmerksomhet mot bruken av elefantkroken og forholdene rundt oppstallingen.

Mattilsynet ønsker nå å foreta en grundig vurdering av hvilke arter som er egnet som sirkusdyr i Norge for å forskriftsfeste en liste over tillatte arter.

Beskrivelse av oppdraget

Mattilsynet ber Vitenskapskomiteen for mattrygghet (VKM), Faggruppe for dyrehelse og dyrevelferd (dyreverns), om å utføre en risikovurdering knyttet til om visse dyrearter egner seg for fremvisning i sirkus. Mattilsynet tar utgangspunkt i en liste over arter som det tidligere er blitt gitt tillatelse for.

Domestiserte arter/underarter/populasjoner av svin, sau, geit, storfe, kanin, hest, hund, katt, tamhøns, gås, storkand, moskusand og due ønskes også vurdert på grunn av de spesielle miljøbetingelser som gjør seg gjeldende for sirkus, i forhold til mer konvensjonelle former for dyrehold i Norge. Mattilsynet ber Vitenskapskomiteen å gi sin vurdering angående de ulike dyreartene og eventuelle anbefaling av spesielle vilkår som bør knyttes til fremvisningstillatelsen for den enkelte dyreart. Mattilsynet ber om at vurderingen knyttet til indisk elefant og kameldyr gjøres mer omfattende enn for tradisjonelle norske husdyr, da kunnskap vedrørende disse arter ikke er like tilgjengelige som for dem som tradisjonelt har vært holdt i Norge.

Mattilsynet ønsker en generell vurdering av risiko for dårlig dyrevelferd hos de nevnte arter ved fremvisning i sirkus. Det ønskes ikke en detaljert redegjørelse for alle aspekter ved bruk av de ulike arter i sirkus i dag, men en generell anbefaling som er faglig begrunnet.

Vitenskapskomiteen for mattrygghet (VKM) nedsatte en egen *ad hoc*-gruppe bestående av både et medlem av VKM og eksterne eksperter for å utrede spørsmålene fra Mattilsynet.

Bakgrunnsrapporten fra *ad hoc*-gruppen ble diskutert på faggruppemøtet i Faggruppe 8 for dyrehelse og dyrevelferd (dyrevern) 23. mai 2008, og er brukt som grunnlag for faggruppens konklusjoner.

Konklusjoner

Det er gjort svært få undersøkelser som viser hvilke belastninger dyr utsettes for i sirkus, noe som gjør det vanskelig å trekke konklusjoner. Svarene på Mattilsynets syv spørsmål vil variere mye fra dyreart til dyreart, slik at en samlet konklusjon vil bli lite nyansert.

a. Egner dyrearten seg til dagens transportmønster for sirkus i Norge?

Det er gjort få undersøkelser av hvilke belastninger transport medfører for elefant, alpukka, kamel, hund og katt. Generelt vil transport være en belastning for et dyr, men dyr på sirkus vil være vant til transport og dessuten bli transportert i det rommet de vanligvis oppholder seg i. Under forutsetning av at regelverket i *Forskrift om vern av dyr under transport og tilknyttede aktiviteter* (forordning (EF) nr. 1/2005) overholdes, vil belastningen for de dyreartene som betegnes som husdyr antagelig være mindre enn dyr i kommersielle besetninger som transporteres til slakteri eller til en annen besetning.

b. Har dyrearten spesielle behov i forbindelse med oppstalling som er vanskelig å dekke på sirkus (for eksempel i forhold til støy, klima, lys, fri bevegelse), herunder om det bør settes visse klimatiske begrensninger i forhold til sirkussesongen, geografi og reiseplan? Mattilsynet ønsker å presisere at vinteroppstalling utenom sirkussesongen ikke omfattes av oppdraget, da dette er å anse som et alminnelig dyrehold.

Krav til klima kan tilfredsstilles for alle dyreartene slik at geografiske begrensninger ikke er nødvendig. Det er lite trolig at noen av dyreartene under oppstalling vil eksponeres for støy og lys som de ikke kan tilpasse seg. Det er lite vitenskapelig dokumentasjon på arealkrav til flere av dyreartene, men for mange av dyreartene vil de arealer som kan stilles til disposisjon i liten grad tilfredsstillende behovet for fri bevegelse og mosjon. Behovet for fri bevegelse er særlig viktig hos artene elefant og hest for å unngå stereotypier og problemer med kroppsvekt og helseproblemer knyttet til ekstremitetene.

c. Har dyrearten særlige krav i forhold til fôr og stell, som er vanskelig å oppfylle i sirkus?

I utgangspunktet er det mulig å tilfredsstillende alle dyreartenes krav til fôr og stell i sirkus.

d. Hva slags stress fremvisning og trening innebærer for dyrene i sirkus ut fra forhold ved omgivelsene som fremvisning skjer i (for eksempel støy, klima, lys, fremvisningens karakter)? Er det for eksempel noen av artene i den vedlagte listen som generelt blir stresset av støy og musikk og som har vanskelig for å tilvennes slike ytre stimuli?

For mange av dyreartene er det ukjent hvordan de reagerer til lyd og lys i et sirkus, men på generelt grunnlag kan anta at de fleste individer kan trenes til å habituere til støy og lys under fremvisning.

Dyrene trenes vanligvis ikke i Norge, slik at det ikke er kjent hvilke treningsmetoder som benyttes. Under forutsetning av at treningen gjennomføres ved bruk av positiv forsterking er det liten grunn til å anta at dyrene vil utsettes for utilbørlige belastninger ved innlæring av oppgaver.

Det finnes lite dokumentasjon på at oppgavene dyrene gjør under fremvisning er direkte årsak til fysisk skade.

e. Er det noen av artene som krever spesielt kompetanse for trening, hold, stell og dressur, kanskje i form av en formell utdanning?

Det er i utgangspunktet ønskelig med god kompetanse både vedrørende trening, hold, stell og dressur av alle disse dyreartene. Det synes imidlertid vanskelig å gjennomføre et slikt krav da dyr og trener oppholder seg midlertidig i Norge. Dessuten importeres forskjellige dyr med sin trener for hver ny sirkussesong.

f. Er det noen av artene i listen som er spesielt vanskelig å dressere på en dyrevelferdsmessig forsvarlig måte?

Det er usikkert om det i framtida er mulig å rekruttere sirkuselefanter gjennom avl i fangenskap. Hvis dette ikke er mulig, og elefanter fortsatt skal vises i sirkus, er det stor sannsynlighet for at disse vil måtte fanges inn fra ville populasjoner. Disse dyrene vil da ikke være domestiserte. For elefanter beskrives det i litteraturen en såkalt "breakdown" som en praksis i asiatiske land for å temme en elefant. Hvis denne metoden benyttes på elefanter i dag, er dette ikke dyrevelferdsmessig forsvarlig. Den senere innlæringen av oppgaver vil sannsynligvis kunne foregå ved tradisjonelle læringsmetoder. For de andre dyreartene kan det ikke påpekes spesielle dyrevelferdsmessige problemer ved dressur/trening.

g. Er det noen av dyrene som det er spesielt vanskelig å gi adekvat veterinær hjelp til under norske forhold ved skade eller sykdom?

Bortsett fra for elefant og kamel, vil det være god tilgang til adekvat veterinærhjelp ved skade og sykdom.

Forskningsbehov

Rapporten påpeker at det er gjort svært få vitenskapelige undersøkelser som direkte viser hvilke belastninger dyr utsettes for i sirkus, både når det gjelder oppstalling, transport, trening og fremvisning. Det er således et klart behov for forskning på området. Men dyr i sirkus omfatter et svært lite antall dyr, slik at kostnadene vil være høye i forhold til nytteverdien.